

Sygn. akt I PK 182/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 marca 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący)
SSN Roman Kuczyński (sprawozdawca)
SSA Bohdan Bieniek

w sprawie z powództwa Miejskiego Przedsiębiorstwa Energetyki Ciepłej Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w B.

przeciwko E. J.

o zapłatę odprawy pieniężnej i dodatku do odprawy,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 4 marca 2015 r.,

skargi kasacyjnej pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w B.

z dnia 27 lutego 2014 r.,

- 1. oddala skargę kasacyjną,**
- 2. zasądza od pozwanej na rzecz strony powodowej kwotę 900 zł (dziewięćset) tytułem kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Powód Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w B. pozwem skierowanym przeciwko E. J. wniósł o zasądzenie kwoty 32.782,40 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 24.07.2012 r. do dnia zapłaty oraz przyznanie kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego. W uzasadnieniu swego stanowiska powód wskazał, że po rozwiązaniu łączącego strony stosunku pracy, z uwagi na odmowę przyjęcia przez pozwaną zaproponowanych jej w wypowiedzeniu zmieniającym warunków pracy, wypłacona została E. J. kwota 32.782,40 zł tytułem odprawy pieniężnej oraz dodatku do odprawy pieniężnej. Wobec prawomocnego rozstrzygnięcia w zakresie ustalenia pozostawania w zatrudnieniu pozwanej pracownicy, zdaniem powoda odpadła podstawa prawna do wypłaty pozwanej odprawy pieniężnej oraz dodatku do odprawy pieniężnej i w związku z tym pozwana winna nienależne świadczenie powodowi zwrócić.

Nakazem zapłaty z dnia 8 sierpnia 2013 r. wydanym w postępowaniu upominawczym Sąd Rejonowy w B. uwzględnił powództwo w całości.

W wyniku sprzeciwu pozwanej od nakazu zapłaty Sąd Rejonowy wyrokiem z dnia 6 listopada 2013 r., oddalił powództwo (pkt I) oraz zasądził od powoda na rzecz pozwanej kwotę 1.800 złotych (pkt II) tytułem kosztów zastępstwa procesowego. Sąd pierwszej instancji ustalił, że pozwana była zatrudniona u pozwanego na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony. W dniu 9 kwietnia 2010 r. otrzymała wypowiedzenie warunków umowy o pracę, w którym zaproponowano stanowisko zastępcy kierownika działu gospodarczego. Powód uznał, że pozwana odmówiła przyjęcia zaproponowanych jej w wypowiedzeniu zmieniającym warunków pracy i w konsekwencji przyjął, iż stosunek pracy uległ rozwiązaniu, w związku z czym naliczył i wypłacił pozwanej w dniu 30 lipca 2010 r. na podstawie art. 8 ust. 1 pkt 3 w zw. z art. 10 ustawy z dnia 13 marca 2003 r. odprawę pieniężną w wysokości miesięcznego wynagrodzenia, a także dodatek do odprawy pieniężnej w wysokości miesięcznego wynagrodzenia na podstawie art. 15 ust. 2 Zakładowego Układu Zbiorowego Pracy.

Sąd Rejonowy Sąd Pracy wyrokiem z dnia 1 lutego 2012 r., ustalił, że powoda i pozwaną łączy stosunek pracy nawiązany umową o pracę z dnia 2 lutego

1988 r., na warunkach wynikających z wypowiedzenia zmieniającego z dnia 9 kwietnia 2010 r. na stanowisku Zastępcy Kierownika Działu [...] poczynając od 1 sierpnia 2010 r. Wyrokiem z dnia 11 lutego 2012 r. Sąd Okręgowy oddalił apelację Przedsiębiorstwa Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. od powyższego orzeczenia.

W niniejszej sprawie Sąd pierwszej instancji wskazał, że nie było podstaw do wypłaty pozwanej odprawy pieniężnej, ani wskazanego wyżej dodatku wobec prawomocnego rozstrzygnięcia w zakresie ustalenia pozostawania w stosunku pracy. Na podstawie zeznań pozwanej Sąd ustalił, że uzyskaną od powoda korzyść majątkową pozwana zużyła w taki sposób, że nie jest już wzbogacona. Sąd ponadto stwierdził, że powód nie udowodnił, iż pozwana wyzbywając się korzyści lub zużywając ją powinna była liczyć się z obowiązkiem zwrotu. Mając powyższe ustalenia na uwadze oraz powołując się na art. 411 pkt 1 k.c. uznał, że nie można żądać zwrotu świadczenia, jeżeli spełniający świadczenie wiedział, że nie był do świadczenia zobowiązany. Przy uwzględnieniu całokształtu zebranego w sprawie materiału dowodowego, w tym w oparciu o ustalenia dokonane w sprawie o sygn. akt [...] (zeznania świadków J. P. i A. B.), w ocenie Sądu, powód spełniając świadczenie wiedział o braku zobowiązania do świadczenia, gdyż zdawał sobie sprawę, że pozwana nie odmówiła przyjęcia nowych warunków zatrudnienia. Zdaniem Sądu pierwszej instancji, gdyby nawet przyjąć, że powód miał wątpliwości, co do zasadności obowiązku spełniania świadczenia, to winien był świadczenie spełnić, z jednoczesnym przekazaniem pozwanej informacji o konieczności zwrotu ewentualnie wypłacanych świadczeń w przypadku ustalenia, że stosunek pracy trwa nadal. Biorąc powyższe pod uwagę Sąd pierwszej instancji stwierdził, iż powództwo podlegało oddaleniu na podstawie art. 409 k.c. i art. 411 pkt 1 k.c. w zw. z art. 300 k.p.

Apelację od powyższego orzeczenia wniósł powód, zaskarżając wyrok w całości.

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w B. wyrokiem z dnia 27 lutego 2014 r. (pkt I) zmienił zaskarżony wyrok w pkt I i II w ten sposób, że zasądził od pozwanej E. J. na rzecz powoda Miejskiego Przedsiębiorstwa Energetyki Ciepłej kwotę 32.782.40 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 24 lipca 2012 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 3.440 zł tytułem kosztów procesu, w tym kwotę

1.800 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za pierwszą instancję; (pkt II) zasądził od pozwanej E. J. na rzecz powoda Miejskiego Przedsiębiorstwa Energetyki Ciepłej kwotę 930 zł tytułem zwrotu kosztów procesu, w tym kwotę 900 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za drugą instancję.

W ocenie Sądu Okręgowego, mimo prawidłowych ustaleń w zakresie uznania wypłaconego pozwanej świadczenia z tytułu odprawy pieniężnej i dodatku do odprawy pieniężnej za świadczenie nienależne, Sąd pierwszej instancji błędnie w oparciu o treść art. 409 k.c. i art. 411 § 1 k.c. wywiódł, że żądanie powoda o zwrot nienależnie pobranych świadczeń nie zasługuje na uwzględnienie. W ocenie Sądu Okręgowego zebrany w sprawie materiał dowodowy w żadnej mierze nie pozwala na stwierdzenie, że pozwana zużyła otrzymaną odprawę i dodatek do odprawy na „bieżące wydatki”, przy uwzględnieniu zarówno wielkości otrzymanych świadczeń na poziomie 32.782,40 zł oraz niewykazania w toku postępowania na, jakie potrzeby lub wydatki, tak duża kwota została wydana. Pozwana przed rozwiązaniem przedmiotowego stosunku pracy otrzymywała wynagrodzenie na wysokim poziomie (wynagrodzenie zasadnicze - 5.192 złotych miesięcznie), a po ustaniu zatrudnienia prowadziła gospodarstwo domowe razem z mężem otrzymującym wynagrodzenie za pracę, co niewątpliwie pozwalało na pokrywanie kosztów związanych z codziennym utrzymaniem rodziny. Pozwana nie przedstawiła żadnych dokumentów potwierdzających wydatkowanie otrzymanych od powoda świadczeń, mimo że to na pozwanej spoczywał ciężar dowodu w zakresie wykazania rozdysponowania uzyskanej korzyści. W ocenie Sądu Okręgowego, pozwana po rozwiązaniu łącznego strony stosunku pracy powinna była się liczyć z obowiązkiem zwrotu otrzymanego spornego świadczenia, w szczególności w okolicznościach prowadzenia postępowania sądowego mającego na celu wykazanie istnienia stosunku pracy. Zgodnie z utrwalonym orzecnictwem okoliczności powodujące w typowym wypadku powstanie świadomości obowiązku zwrotu to, najogólniej rzecz ujmując, przede wszystkim okoliczności wskazujące, że korzyść jest nienależna lub że istnieje w tej mierze spór między stronami (który może także powstać z inicjatywy samego wzbogaconego; por. wyrok Sądu Najwyższego z 3.10.2005 r., III PK 82/05, LEX nr 18993). Zdaniem Sądu Okręgowego również za trafny należało uznać zarzut naruszenia art. 411 pkt. 1 k.c.

w zw. z art. 300 k.p. oraz w związku ze sformułowanymi w apelacji zarzutami naruszenia prawa procesowego, w tym art. 233 § 1 k.p.c. w zakresie błędnej oceny zebranego w sprawie materiału dowodowego i uznaniu, że powód spełniając świadczenie wiedział o swoim braku zobowiązania do świadczenia. Należy w szczególności podkreślić, iż powód dokonał wypłaty spornego świadczenia zgodnie z obowiązującymi przepisami powołanej ustawy o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn nie dotyczących pracowników. Bezspornie odprawa pieniężna i dodatek do odprawy pieniężnej zostały pozwanej wypłacone w związku z rozwiązaniem umowy o pracę, a pracodawca zarówno przed rozwiązaniem, jak i po rozwiązaniu umowy o pracę podejmował liczne czynności przesądzające o świadomym i konsekwentnym działaniu zmierzającym do definitywnego zakończeniu przedmiotowego stosunku pracy. Wręczenie powódce wypowiedzenia zmieniającego, podjęte negocjacje zmierzające do rozwiązania umowy o pracę na mocy porozumienia stron, zwolnienie pozwanej z obowiązku świadczenia pracy w okresie wypowiedzenia, zobowiązanie do wykorzystania części urlopu wypoczynkowego i wypłacenie w pozostałej części ekwiwalentu za urlop, wyrejestrowanie pracownika z ZUS i finalnie wystawienie pozwanej świadectwa pracy faktycznie w ocenie Sądu Okręgowego przesądzało o zamiarze i przekonaniu pracodawcy o definitywnym rozwiązaniu z pozwaną umowy o pracę. Ponadto strony przez wiele miesięcy uczestniczyły w postępowaniach sądowych, w których powodowy pracodawca wielokrotnie zajmował stanowisko i dowodził na okoliczności odmowy przyjęcia przez powódkę zaproponowanej zmiany warunków pracy i w konsekwencji rozwiązania przedmiotowego stosunku pracy. Wobec powyższego zdaniem Sądu Okręgowego pracodawca nie miał żadnych wątpliwości, a przeciwnie pełną świadomość w zakresie obowiązku wypłaty odprawy pieniężnej i dodatku w związku z rozwiązaniem z pozwaną umowy o pracę.

Pozwana E. J. zaskarżyła skargą kasacyjną w całości wyrok Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 27 lutego 2014 r. Zaskarżonemu wyrokowi zarzuciła naruszenie prawa materialnego: art. 411 pkt 1 ustawy Kodeks cywilny, w zw. z art. 300 ustawy Kodeks pracy w zw. z art. 42 § 3 ustawy Kodeks pracy, w zw. z art. 8 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 13 marca 2003 r. o

szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn niedotyczących pracowników przez ich wadliwą wykładnię polegającą na uznaniu, że przekazanie przez pracowników działu personalnego osobie zarządzającej przedsiębiorstwem pracodawcy informacji o fakcie, iż umowa z pracownikiem nie ulegnie rozwiązaniu (w związku z niezłożeniem przez pracownika oświadczenia o nieprzyjęciu nowych warunków pracy i płacy wynikających z wypowiedzenia zmieniającego) nie stanowi o powstaniu po stronie pracodawcy świadomości, że spełnienie świadczeń związanych z rozwiązaniem stosunku pracy stanowi świadczenie nienależne oraz uznaniu, że brak oświadczenia pracownika o nieprzyjęciu warunków pracy i płacy stanowi jedynie aspekt formalny związany z instytucją wypowiedzenia zmieniającego, a nie materialno - prawną przesłankę trwania między stronami stosunku pracy oraz zaniechaniu uznania, że dla przypisania pracodawcy świadomości, że stosunek pracy między stronami nie ulegnie rozwiązaniu z upływem okresu wypowiedzenia, lecz będzie trwał na warunkach wynikających z wypowiedzenia zmieniającego, wystarczające jest powzięcie przez pracodawcę informacji o braku oświadczenia pracownika o odmowie przyjęcia nowych warunków pracy i płacy, wynikających z wypowiedzenia warunków pracy i płacy.

Skarżąca wniosła o uchylenie w całości wyrok Sądu Okręgowego z dnia 27 lutego 2014 r. i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się niezasadna. Zgodnie z art. 405 k.c., kto bez podstawy prawnej uzyskał korzyść majątkową kosztem innej osoby, obowiązany jest do wydania korzyści w naturze, a gdyby to nie było możliwe do zwrotu jej wartości. Najważniejszą kategorię bezpodstawnych przesunięć majątkowych stanowi nienależne świadczenie. Zgodnie z art. 410 § 2 k.c., świadczenie jest nienależne, jeżeli ten, kto je spełnił, nie był w ogóle zobowiązany lub nie był zobowiązany względem osoby, której świadczył (*condictio indebiti*), albo jeżeli podstawa świadczenia odpadła (*condictio causa finita*) lub zamierzony cel świadczenia nie został osiągnięty (*condictio causa data causa non secuta*) albo

jeżeli czynność prawna zobowiązująca do świadczenia była nieważna i nie stała się ważna po spełnieniu świadczenia (*condictio sine causa*). W art. 411 k.c. wymienione zostały sytuacje, w których pomimo spełnienia przesłanek określonych w art. 410 § 2 k.c. nie można żądać zwrotu świadczenia. Stosownie do art. 411 pkt 1 k.c., nie można żądać zwrotu świadczenia, jeżeli spełniający świadczenie wiedział, że nie był do świadczenia zobowiązany, chyba że spełnienie świadczenia nastąpiło z zastrzeżeniem zwrotu albo w celu uniknięcia przymusu lub w wykonaniu nieważnej czynności prawnej. Dokonując wykładni tego przepisu, Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 12 grudnia 1997 r., III CKN 236/97 (OSNC 1998 nr 6, poz. 101) wyjaśnił, że wątpliwości co do obowiązku spełnienia świadczenia nie mogą być utożsamiane z wymaganą przez art. 411 pkt 1 k.c. pozytywną wiedzą dłużnika o braku powinności świadczenia. Stanowisko wyrażone w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 1997 r., III CKN 236/97, zostało powtórzone w wyroku z dnia 6 grudnia 2002 r., IV CKN 1575/00, w którym Sąd Najwyższy wyjaśnił, że spełniający świadczenie nie wie, że jest do świadczenia zobowiązany, gdy działa pod wpływem błędu, to znaczy pozostaje w przekonaniu, że spełnia należne świadczenie, podczas gdy przekonanie to nie ma oparcia w okolicznościach lub jest wynikiem mylnego o nich wyobrażenia. Nie ma przy tym znaczenia przez kogo błąd został wywołany i że spełniający świadczenie, przy dołożeniu należytej staranności mógł się dowiedzieć, że do świadczenia nie jest zobowiązany, a nawet, że błąd został zawiniony przez spełniającego świadczenie (niepubl.). Trzeba dodać, że stanowisko takie jest również wyrażane w nauce prawa.

Pomiędzy stronami niniejszego procesu (który dotyczy zwrotu odprawy jako świadczenia nienależnego) został już rozstrzygnięty spór, w którym wydano prawomocny wyrok. Przedmiotem wcześniejszego postępowania między tymi samymi stronami była ocena, czy powoda i pozwaną łączy stosunek pracy nawiązany umową o pracę z dnia 2 lutego 1988 r., na warunkach wynikających z wypowiedzenia zmieniającego z dnia 9 kwietnia 2010 r. na stanowisku Zastępcy Kierownika Działu poczynając od 1 sierpnia 2010 r., czy też stosunek ten uległ definitywnemu rozwiązaniu.

Sprawa ta została ostatecznie rozstrzygnięta przez Sąd Rejonowy prawomocnym wyrokiem z dnia 22 lutego 2012 r., którym ustalono pozostawanie

skarżącej E. J. w zatrudnieniu. Prawomocność zapadłego w tej sprawie orzeczenia miało ten skutek, że w rozpoznawanej sprawie należało ocenić, jakie były istotne ustalenia i oceny prawne, które spowodowały uwzględnienie powództwa w poprzedniej sprawie między stronami, przyjąć związanie nimi w rozpoznawanej sprawie i dokonać ich kwalifikacji z punktu widzenia prawa pozwanej do odprawy i dodatku.

Skutkiem ustalenia w toku procesu sądowego dalszego trwania stosunku pracy przekształconego na warunkach wskazanych w wypowiedzeniu zmieniającym z dnia 9 kwietnia 2010 r., musi być uznanie bezpodstawności wypłaty odprawy pieniężnej, skoro świadczenie to przysługuje wówczas, gdy dochodzi do definitywnego rozwiązania umowy o pracę. Powołany prawomocny wyrok przesądza zatem o konieczności zakwalifikowania wypłaconej pracownikowi odprawy jako świadczenia nienależnego, oznacza bowiem stwierdzenie odpadnięcia istniejącej w chwili faktycznego ustania stosunku pracy podstawy do wypłaty tej należności (art. 410 § 2 k.c.). Świadczenie mające charakter nienależnego powinno być zaś zwrócone osobie, która dokonała jego wypłaty (art. 410 § 1 k.c. w związku z art. 405 k.c.).

Strona powodowa wypowiedziała (wypowiedzenie zmieniające) skarżącą umowę o pracę zawartą na czas nieokreślony i będąc przekonaną o tym, że skarżąca odmówiła przyjęcie nowych warunków zatrudnienia, z powołaniem się na przepisy ustawy o zwolnieniach grupowych wypłaciła jej odprawę pieniężną w dniu rozwiązania stosunku pracy (30 lipca 2010 r.). Prawomocne rozstrzygnięcie w zakresie ustalenia, że strony niniejszego sporu łączy stosunek pracy nawiązany umową o pracę z dnia 2 lutego 1988 r., na warunkach wynikających z wypowiedzenia zmieniającego z dnia 9 kwietnia 2010 r. poczynając od 1 sierpnia 2010 r., ma ten skutek, że pracownikowi E. J. przysługuje wynagrodzenie z tytułu łączącego strony stosunku pracy. Skoro prawo do odprawy pieniężnej powstaje w ściśle określonych przypadkach, między innymi po spełnieniu przesłanki rozwiązania stosunku pracy, Sąd drugiej instancji prawidłowo przyjął, że ustalenie istnienia stosunku pracy w niniejszej sprawie było równoznaczne z koniecznością stwierdzenia, że odpadła podstawa do wypłaty odprawy pieniężnej. Okoliczności sprawy takie jak świadome i konsekwentne działanie pracodawcy zmierzające do

definitywnego zakończeniu przedmiotowego stosunku pracy polegające na: wręczeniu powódce wypowiedzenia zmieniającego; podjęciu negocjacji zmierzających do rozwiązania umowy o pracę na mocy porozumienia stron; zwolnieniu pozwanej z obowiązku świadczenia pracy w okresie wypowiedzenia; zobowiązaniu do wykorzystania części urlopu wypoczynkowego i wypłaceniu w pozostałej części ekwiwalentu za urlop; wyrejestrowaniu pracownika z ZUS i finalnie wystawieniu pozwanej świadectwa pracy – jednoznacznie wskazują, że nie zostały spełnione przesłanki z art. 411 pkt 1 k.c.

W konsekwencji nie ma żadnych przesłanek do stwierdzenia, ażeby Sąd drugiej instancji dokonał błędnej wykładni art. 410 § 2 k.c. w związku z art. 411 § 1 pkt 1 k.c. w związku z art. 300 k.p., wobec czego zarzut naruszenia tych przepisów nie zasługuje na uwzględnienie.